

**MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLARNI RUHIDA TARBIYALASH
JARAYONINI LOYIHALASHNING METODIK TIZIMI**

Jovliyev Jo‘rabek Alisher o‘g‘li

Termiz davlat pedagogika instituti mustaqil izlanuvchisi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiya jarayonini loyihalashning metodik tizimi yoritilgan. Unda tarbiya jarayonining maqsadi, mazmuni, metodlari, shakllari va vositalarini to‘g‘ri tanlash hamda ularni ta‘lim jarayoniga samarali joriy etish masalalari ko‘rib chiqilgan. Shuningdek, o‘quvchilarda vatanparvarlik, insonparvarlik, milliy an‘analarga hurmat, bag‘rikenglik, axloqiy madaniyat kabi fazilatlarini shakllantirishning pedagogik asoslari bayon etilgan. Maqolada tarbiya jarayonini tizimli va izchil tashkil etish orqali o‘quvchilarning ma‘naviy-axloqiy kompetensiyalarini rivojlantirish muhimligi asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: milliy qadriyatlar, umuminsoniy qadriyatlar, tarbiya jarayoni, metodik tizim, ma‘naviy tarbiya, vatanparvarlik, axloqiy tarbiya, pedagogik yondashuv, tarbiya metodlari, kompetensiya.

**МЕТОДИЧЕСКАЯ СИСТЕМА ПРОЕКТИРОВАНИЯ ПРОЦЕССА ВОСПИТАНИЯ В
ДУХЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ И ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ**

Жовлиев Журабек Алишер угли

независимый исследователь, Термезский государственный педагогический институт

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается методическая система проектирования процесса воспитания на основе национальных и общечеловеческих ценностей. Освещаются вопросы определения целей, содержания, методов, форм и средств воспитания и их эффективного внедрения в образовательный процесс. Также раскрываются педагогические основы формирования у учащихся патриотизма, гуманизма, уважения к национальным традициям, толерантности и нравственной культуры. В статье обосновывается важность системной организации воспитательного процесса для развития духовно-нравственных компетенций учащихся.

Ключевые слова: национальные ценности, общечеловеческие ценности, воспитательный процесс, методическая система, духовное воспитание, патриотизм, нравственное воспитание, педагогический подход, методы воспитания, компетенция.

**METHODOLOGICAL SYSTEM FOR DESIGNING THE PROCESS OF EDUCATING IN
THE SPIRIT OF NATIONAL AND UNIVERSAL VALUES**

Jovliyev Jo‘rabek Alisher o‘g‘li

Independent Researcher, Termez State Pedagogical Institute

ANNOTATION

This article discusses the methodological system for designing the educational process based on national and universal human values. The article highlights the issues of defining goals, content, methods, forms, and tools of education and their effective implementation in the educational process. It also describes the pedagogical foundations for developing patriotism, humanism, respect for national traditions, tolerance, and moral culture among students. The article emphasizes the importance of a systematic and consistent organization of the educational process in developing students' spiritual and moral competencies.

Keywords: national values, universal values, educational process, methodological system, moral education, patriotism, ethical education, pedagogical approach, teaching methods, competence.

KIRISH

Milliy va umuminsoniy qadriyatlarni ruhida tarbiyalash jarayonini loyihalashning metodik tizimi zamonaviy ta'lim jarayonining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki bugungi globallashuv davrida yosh avlodni nafaqat bilimli, balki ma'naviy yetuk, milliy o'zligini anglagan, umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash muhim vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Shu sababli tarbiya jarayonini tasodifiy emas, balki aniq maqsad, mazmun, metod va vositalarga asoslangan holda loyihalash zarur. Tarbiya jarayonini loyihalash deganda, o'quvchilarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirishga qaratilgan pedagogik faoliyatni oldindan rejalashtirish, tashkil etish va natijalarini baholash tizimi tushuniladi.

Milliy qadriyatlar har bir xalqning tarixi, urf-odati, an'analari, tili, dini, madaniyati va turmush tarzida namoyon bo'ladi. Umuminsoniy qadriyatlar esa barcha insonlar uchun umumiy bo'lgan axloqiy, ma'naviy va ijtimoiy qadriyatlar hisoblanadi. Masalan, insonparvarlik, mehr-oqibat, adolat, tinchlik, do'stlik, bag'rikenglik, mehnatsevarlik, vatanparvarlik kabi tushunchalar shular jumlasiga kiradi. Tarbiya jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlar bir-biri bilan uzviy bog'liq holda o'rgatilishi kerak. Chunki faqat milliy qadriyatlar asosida tarbiya berish yetarli bo'lmaydi, shu bilan birga o'quvchilarni umuminsoniy qadriyatlar ruhida ham tarbiyalash muhimdir.

Tarbiya jarayonini loyihalashda eng avvalo maqsad aniqlanadi. Maqsad o'quvchilarda milliy g'urur, vatanparvarlik, ota-onaga hurmat, kattalarga ehtirom, kichiklarga mehr, do'stlik, halollik, mehnatsevarlik kabi sifatlarni shakllantirishdan iborat bo'ladi. Shuningdek, o'quvchilarda boshqa millat vakillariga hurmat, bag'rikenglik, tinchliksevarlik, inson huquqlarini hurmat qilish kabi umuminsoniy qadriyatlarni ham rivojlantirish maqsad qilib olinadi. Maqsad aniq belgilanganidan so'ng tarbiya jarayonining mazmuni belgilanadi. Mazmun o'quvchilarga beriladigan bilim, tushuncha, g'oya va qadriyatlar tizimini o'z ichiga oladi.

Tarbiya mazmunini belgilashda o'quvchilarning yoshi, psixologik xususiyatlari, dunyoqarashi va qiziqishlari hisobga olinishi zarur. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun tarbiya mazmuni ko'proq ertaklar, hikoyalar, maqollar, topishmoqlar, milliy o'yinlar, urf-odatlar, bayramlar orqali berilishi maqsadga muvofiq hisoblanadi. Chunki kichik yoshdagi bolalar ko'proq obrazli fikrlaydi va ular uchun ko'rgazmalilik, o'yin va qiziqarli mashg'ulotlar samarali hisoblanadi. Shu sababli tarbiya jarayonida turli didaktik o'yinlar, rolli o'yinlar, sahna ko'rinishlari, suhbatlar va munozaralardan foydalanish yaxshi natija beradi.

Tarbiya jarayonini loyihalashning metodik tizimida metodlar alohida o'rin tutadi. Metod bu tarbiya maqsadiga erishish yo'lidir. Milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirishda suhbat metodi, namuna metodi, rag'batlantirish metodi, o'yin metodi, muammoli vaziyatlar yaratish metodi, hikoya va tushuntirish metodlaridan keng foydalanish mumkin. Masalan, o'qituvchi o'quvchilarga buyuk ajdodlarimiz hayoti haqida hikoya qilib berish orqali ularda vatanparvarlik, ilmga hurmat, mehnatsevarlik kabi fazilatlarni shakllantirishi mumkin. Yoki turli hayotiy vaziyatlar asosida muammoli savollar berib, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini va to'g'ri xulosa chiqarishini rivojlantirishi mumkin.

Tarbiya jarayonini loyihalashda vositalar ham muhim ahamiyatga ega. Tarbiya vositalariga darsliklar, badiiy adabiyotlar, xalq og'zaki ijodi namunalar, videoroliklar, rasmlar, ko'rgazmali qurollar, milliy bayramlar, tarbiyaviy tadbirlar kiradi. Ayniqsa, xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanish milliy qadriyatlarni o'rgatishda juda samarali hisoblanadi. Maqollar, matallar, ertaklar, rivoyatlar orqali o'quvchilarga yaxshilik va yomonlik, halollik va yolg'on, mehnat va dangasalik, do'stlik va xiyonat kabi tushunchalarni oson tushuntirish mumkin.

Tarbiya jarayonini loyihalashda shakllar ham muhim hisoblanadi. Tarbiya shakllariga sinf soatlari, davra suhbatlari, bayram tadbirlari, uchrashuvlar, ekskursiyalar, tanlovlar, musobaqalar

kiradi. Masalan, Navro'z bayrami, Mustaqillik kuni, O'qituvchilar kuni, Konstitutsiya kuni kabi bayramlar orqali o'quvchilarga milliy qadriyatlar, Vatanga muhabbat, hurmat, birlik, tinchlik kabi tushunchalarni singdirish mumkin. Shuningdek, muzeylarga, tarixiy obidalarga ekskursiyalar tashkil etish ham o'quvchilarning milliy qadriyatlarga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

Tarbiya jarayonini loyihalashda natijani baholash ham muhim bosqich hisoblanadi. Natijani baholash orqali tarbiya jarayoni qanchalik samarali bo'lganini aniqlash mumkin. Natija o'quvchilarning xulq-atvori, munosabati, fikrlashi, jamoada o'zini tutishi, kattalarga hurmati, do'stlariga munosabati orqali baholanadi. Agar o'quvchilar bir-biriga yordam beradigan, kattalarni hurmat qiladigan, Vatan haqida faxr bilan gapiradigan, yolg'on gapirmaydigan, mehnatsevar bo'lib borayotgan bo'lsa, demak tarbiya jarayoni samarali tashkil etilgan hisoblanadi.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirish jarayoni uzluksiz bo'lishi kerak. Bu jarayon faqat maktabda emas, balki oilada, mahallada, jamiyatda ham davom etishi zarur. Oila tarbiyaning eng muhim maskani hisoblanadi. Bola eng avvalo oilada kattalarga hurmat, kichiklarga mehr, mehmondo'stlik, odob-axloq, tozalikka rioya qilish, mehnat qilish kabi fazilatlarini o'rganadi. Maktab esa bu tarbiyani davom ettiradi va boyitadi. Shu sababli o'qituvchi ota-onalar bilan hamkorlikda ishlashi, tarbiya jarayonini birgalikda olib borishi kerak.

Tarbiya jarayonini loyihalashda tizimlilik va izchillik tamoyiliga amal qilish muhim. Tarbiya ishlari tasodifiy emas, balki aniq reja asosida olib borilishi kerak. Har bir tarbiyaviy tadbir ma'lum bir maqsadga qaratilgan bo'lishi lozim. Tarbiya jarayonida oddiydan murakkabga, yaqin tushunchalardan uzoq tushunchalarga o'tib borish kerak. Masalan, avval o'quvchilarga oila, ota-ona, do'stlik, maktab haqida tushunchalar beriladi, keyinchalik esa Vatan, millat, jamiyat, insoniyat kabi kengroq tushunchalar o'rgatiladi.

Bugungi kunda dunyodagi barcha musulmon ahli islomning O'zbekistondagi ma'rifatparvarlik g'oyalari qo'llab-quvvatlayotgani bejis emas. Ma'rifat, madaniyat, bag'rikenglik, ta'lim-tarbiya, ayollar va yoshlarga g'amxo'rlik, keksalarga hurmat, o'zga din ahli izzatini joyiga qo'yish kabi insonparvarlikka yo'g'rilgan g'oyalarning barchasi islomga xosdir. Ular bugungi O'zbekistonda ham amalga oshirilayotgani islom ta'limotining to'g'ri yo'nalishini belgilab olish naqadar zarurligini aks ettiradi."[4].

Tarbiya jarayonida o'quvchilarning faolligini oshirish ham muhim hisoblanadi. Agar o'quvchi tarbiya jarayonida faqat tinglovchi bo'lib qolsa, tarbiya samarasi past bo'ladi. Shu sababli o'quvchilarni turli tadbirlarda ishtirok etishga, sahna ko'rinishlari tayyorlashga, she'r yodlashga, rasm chizishga, insho yozishga, munozaralarda qatnashishga jalb qilish kerak. Faol ishtirok etgan o'quvchi tarbiyaviy g'oyalarni tezroq qabul qiladi va hayotida qo'llay boshlaydi.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirishda shaxsiy namuna ham juda katta ahamiyatga ega. O'qituvchi o'zi odobli, halol, adolatli, mehribon, vatanparvar bo'lsa, o'quvchilar ham unga taqlid qiladi. Chunki bolalar ko'proq eshitganidan ko'ra ko'rganiga taqlid qiladi. Shu sababli o'qituvchi har doim o'z xulqi, muomalasi, kiyinish madaniyati, nutqi bilan o'quvchilarga namuna bo'lishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni ruhida tarbiyalash jarayonini loyihalashning metodik tizimi aniq maqsad, mazmun, metod, vosita, shakl va natijadan iborat bo'lgan yaxlit pedagogik tizimdir. Bu tizim asosida tashkil etilgan tarbiya jarayoni o'quvchilarning ma'naviy dunyosini boyitadi, ularni vatanparvar, insonparvar, halol, mehnatsevar, bag'rikeng va mustaqil fikrlaydigan shaxs qilib tarbiyalashga xizmat qiladi. Natijada jamiyatga ma'naviy yetuk, komil insonlar voyaga yetadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh. Xalqimiz roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. T.: “O‘zbekiston” HMUY, 2018. II TOM.
2. Mirziyoyev Sh. Erkin vafaravon demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. T.: “O‘zbekiston” HMUY, 2018
3. Karimov I. A. Yangicha fikrlash va ishlash davr talabi. 5 tom. T.: – “O‘zbekiston” , 1997. 111-112-betlar.
4. Boronsov V., Tafakur gulshani. Toshkent 1989 Sharifa Abdurazzoqova tarjimasini.
5. Boronsov, V. Tafakkur gulshani. Sharifa Abdurazzoqova tarjimasini. T.